

III, 19), cf. la confusió en sentit invers *cogulla* 'cocó' (Segarra i Urgell, *AlcM*).

En mots d'aqueixa estructura, sobretot els amb -LL- i amb reduplicació inicial, és freqüent que es produeixin variants, en un doble sentit: manteniment o restabliment de la sorda interna -c- (de la qual cosa ja he donat testimonis), i intercalació d'una síl·laba addicional amb -r- interna. Tenim una i altra cosa en la forma *cucurulla*. S'ha aplicat particularment a la caperutxa cònica allargassada que duïen tradicionalment certs personatges relligats a determinades funcions religioses, etc.; i que es continuava usant en els anys 1910-30 com a peça característica de comparses de les processons de Setmana Santa (Girona, 1910, Barcelona, etc., St. Pol: PCoromines, *L'Avi dels Musols* x, p. 187); mot afavorit pel Baró de Maldà per a certes teuladetes, com el capdamunt d'un campanar: *la cucurulla del campanar* del Papiol (*Excursions*, p. 103), etc. (pp. 25, 82); font davant l'església, *ab teulada de cucurulla* (p. 69), «campanes --- del rellotge, col·locades sota de uns petits arcs de rajola o pedra, y rematan ab una petita *cucurulla* de teulas» (ib. 102), «casa nova blanca amb plafons i una com torratxa, amb *cucurulla* sobre de ses finestres» (*Col·legi de la B. Vida*, p. 114); apareix ja en Lacav. 1695, en el sentit de 'paperina'; Montoliu, *BDC* III, 50.

DERIV.: Del masculí ll. *cŭcŭllus* 'caputxa', provenen molts descendents romànics amb més ampli desplaçament que en català, particularment el cast. *cogollo* 'cim del pi', 'brot d'un arbre o altra planta', 'caluix de certes verdures' [1400]. Però el mot no fou estrany al nostre domini: l'hi trobem en el sentit de 'tossalet', a l'any 1328, amb localització en el Segre mossàrab, en un doc. referent a Gualter («lo *cogol* de *Gauterio*», doc. llegit a l'Arxiu de Solsona, 1965); i en diversos diplomes de data reculada, no tots en forma llatina (*ipso cucullo*, a. 993), car hi ha un *Monte Cogol* en l'any 912, *ipso cocollo* entre 973 i 995, i algun altre que es pot veure en Bast.-Bass., col. 722. *Kaóls* de ceba són els grills d'aquesta hortalissa a la V. Ferrera (Àreu, 1933); en la Costa Brava mallorquina hi ha «un morro que té tres *kukúls*» sota Vall-demossa (1964).

Fou important a Toscana *cuculo* «poggetto rotondo», del qual queda una munió de testimonis com a genèric o nom de lloc (Pieri, *Toponomastica della Valle dell'Arno*, 262). Degué tenir molta vivacitat en mossàrab, jutjant per la molta representació toponímic d'allà; en la de Mallorca, el plural *Kuqúlluš*, *-lluš*, traslladant l'accent com és normal en aquesta mena de noms, es conserva avui com a *Cugullutx*, per anomenar dues velles possessions (a Vilafranca i Petra), que ja apareixen com a *Cocullutx* en el Repartiment (no hi ha sufix *-utx* com creu *AlcM*). Cf. encara el manlleu basc Roncal i Zaraitze *kukil* «cima de monte», «cresta de gallo», *kukula* «copa de árbol».

En fi s'anomenà *cugul* la 'teuladeta d'un campanar' (segurament a la manera de la graciosa capçadeta que cobreix els campanars del romànic primitiu català i lombard, com els famosos de les valls de Boí i d'An-

dorra): «damus tibi cibum canonicale omni vita tua, tali videlicet pacto ut --- claudas nobis ecclesiam totam et leves cloquearia sive campanilia, unum filum super omnes voltas, et facias unum *cugul* bene et decenter cum omnibus suis pertinentiis», doc. de 1175 cit. MilàF (*Obr. Cat.* ed. Gili, 190). Sentit paral·lel però derivació diferent de la del sic. *cucucuiu* «colmo» (en G. Meli, a. 1798, Mangò, *Teatro Siciliano*, 1961, p. 85), que pel sentit ens recorda això, i només per la forma s'assembla més amb *cuguç* (veg. *CUCUT*).

Al costat de *cucurulla* tenim *cucurull* [cançó tradicional, S. XVIII o XVII, per a 'caputxó d'una capa']: «un pastó / que ramada mena / --- / porta tirapeu, la capa curteta, / y en el *cucurull* porta la berena» (MilàF, *Romllo.*, § 560); el perico és el *cucurull* de la tonya o «pan-quema», val. (Bocairent, 1963); «munt cònic que sobresortia del planell del marge», Violant en el Flamicell, entre els *Enfornadors*, *BCEC* XLVII, 21). Amb metàtesi *as kurukúl* 'el cim de la barraca' a Santanyí (1964), per allà *Sa Barraca des Curucull*, mapa Masc., 44B9. D'ací el cpt. mall. *capcuricull* 'cimal' (*BDLC* x, 314), que pronunciat és clar *kakkurukúl* (o *kækk-*), s'assimila en *cucurucull*, sovint pronunciat *kukku-* amb geminada (així ja *Damen.*); eiv. «*cucurucub*: occipuciu, coronilla» (PzCabrera). Ja no és tan segur que sigui alteració d'aquell mot bàsic, amb mera contaminació de *coronella*, *coronell*=cast. *coronilla* 'cim del crani', el cat. or. dial. *cocoronell*, sovint usat per Ruyra, del qual cita exs. Spitzer (1930) (*LexikK*, pp. 38-39), però tanmateix és una explicació acceptable.

De *cuculla* en el sentit de 'cúpula' (*AlcM*, § 5) o d'un masculí corresponent *cucull*, potser en forma mossàrab *cucúil* > *cucúil*, *-kil*, deu ser derivat regressiu el nom *cuco* d'una mena de «cabaneta cònica de pedra» típica de la zona del Pinós de Mondver (n'hi ha moltes en aquest terme, i han donat noms en part toponímics, 1963).

Cogulló 'cornaló d'una manta, coixinera, matalàs' val., sentit en el qual sovint es contrau en *coulló* > *culló* 'sarró de l'alforja', 'punta d'un bancal' a Alcoi (J. G. M., 1936); del ll. *CUCULLIO*, -ONIS, 'punta de la caputxa', derivat ja antic amb -IO, que és el que ha servit de base a les altres formes derivades amb -I- (com cast. *cogujada*, cat. *cucuiada*, etc., cf. supra); d'ací també 'gran cim molt punxegut': els *cogullons* d'una forca, i com a genèric en toponímia, sobretot pirinenca: els *cogullons* del Pedraforca (passim en les guies de CATorras, Osona, etc.), dels Encantats, d'Estelà (Berguedà), etc.

D'un radical semblant ha de partir l'antic *cuguroç* 'cucurull o coroneta del cap', que ja apareix en un passatge dels *Usatges* (en una versió que potser ja pertanyí al S. XIV més que al XIII): «la mesura o la mida fazen en aquesta manera --- posen-li lo cap del fil al *cuguroç*, en lo pus alt loc que hi és, e passen-lo-li per mig dels uls, e aval tro al polza dret» (*ZRPb.* XIII, 103); en altres passatges dels *Usatges* i mss. diferents: «Còmít deu jurar --- de no tallar cap de nau --- e si tant serà que él lo tallàs, que fos feta per ra<s>sa o